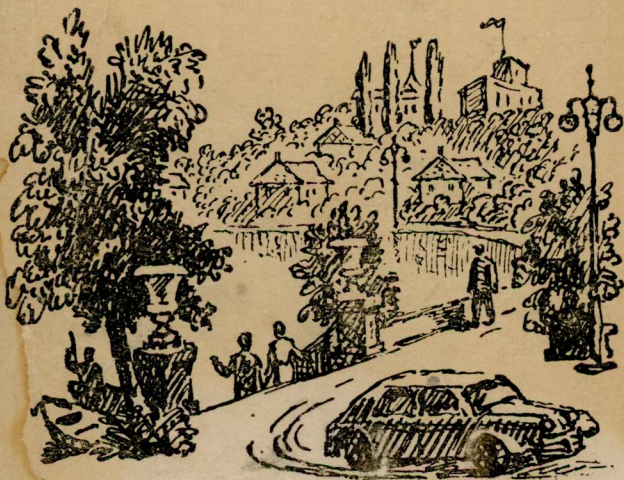

Б-520-МН

279008-4

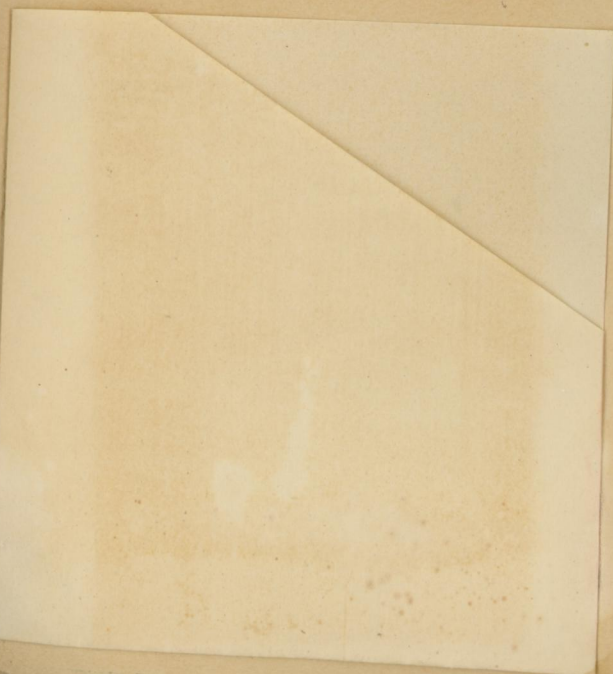
Іван Вирган

Матвіївка
над
Сулою

Харківське
книжково-газетне
видавництво

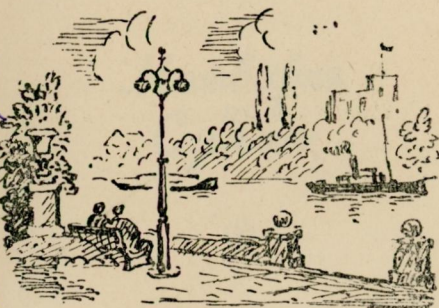
[Faint, illegible red ink markings or bleed-through from the reverse side of the page.]

Іван Вирган

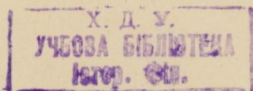
891.79
B54

Матвіївка над Сулою

нет

Поеми

Харківське
книжково-газетне
видавництво
1949

8979

2

Матвіївка
над
Сулою

Редактор
Максим Рильський

Художник
Г. Бондаренко

Як швидко все це сталося! Ще вчора
 Я працював у Харкові своєму,
 Вночі прощався з друзями, в відпустку,
 На відпочинок їдучи, а зараз,
 Опівдні сонця, висівши з машини.
 Я опинивсь на рідному Посуллі
 В оточенні дерев, кущів і трав.

Не вірилось! Перед очима в мене
 Стояв ще й досі, вигнавшись угору,
 Стрункий Держпром. На небосажні дахи,
 Я бачив, сизі вденішні хмарки,
 Неначе свійські голуби, сідають.
 Щоб, відпочивши, знов летіти в поле
 На пшениці колгоспні. Я ще й досі
 Вчував невтомне молоде двигтіння
 Гігантів п'ятирічок, де вчорашні
 Фронтовики біля станків блискучих,
 Біля незгасних горен і печей
 Працюють знов. І знову Харків шле
 На всі кінці моєї Батьківщини

Могутні трактори і молотарки,
Що ними всі поля і сіножаті
Гримлять, як літні безміри небесні,
Близькими і далекими громами.
Мені ще й досі мрілись будівельні,
Крилато попіднімані до неба
Риштовання, що з них один по одному
І цілими кварталами виходять,
Вилущуються, наче з стручковини,
Палади, вежі, житлові будинки —
Вікнасті, чисті.

Мітинги, наради,
Змагання областей, країв, республік,
Перехідні знамена, переклички,
Дискусії, паради, фестивалі,
Нечувані рекорди там і там,
Листи вождеві — ті ліроепічні
Поеми всенародні про свої
Досягнення, і мрії, і стремління —
Все, чим живе сьогоднішня Москва.
І всі міста, і всі новобудови,
І чим назавжди вся моя істота
Наснажена бриніла, як струна, —
Тепер те все я ніс в своїй уяві,
У серці, в мислі...

А в засульнім лузі,
Що понад лівим берегом ріки,
Намети холодків понапинавши,
Немов яка природна галерея,
Униз і вгору тягся без кінця, —
Ні лялечки, ні голосу, ні стуку...
Лише в загуслій вогкій прохолоді
Поміж кущами то туди, то звідти
Стежки снували. Там було їх безліч,
Відколи й села стали над рікою.

Котра ж моя? Та ось клубочком сірим
Одна й поперед мене покотилась,
Неначе в казці. То чагарниками
Прошелестить, то пропустить піском,
То через чорний корінь перескочить,
То оббіжить дрімуче муравище
І знов шугне-мелькне в чагарники.

Десь угорі, в безвітряній блакиті,
Неначе море, сперте на колони,
Безперестанним, ледве чутним шумом
Шуміло верховіття, а внизу,
Під мертвими рогатими сучками,
У сутінках, мов зовсім непричетні
До того шуму, простору і сонця,
Росли купками тихі печериці,
Ледь рухаючись, лаврики повзали
І хизувались папороті буйні,
Немов зелені сонні павичі.
Із кожної западини земної,
З-між осоки, воловим чорним оком
На мене знов дивилося озерце,
Як і в дитинстві — глибоко і смутно.
По куширах стріляли хижі щуки,
І їжаки качались по стежках.
А ремезове пухове кубельце,
Що на гнучкій високій шелюжині
У просвітові стежки колихалось,
Нараз мені здалось за рукавичку,
Що я її малим десь тут згубив.
В безлюднім царстві тім передо мною
Так широко розкрилась брама тиші,
І з неї так на мене подихнуло
Давно минулим, що коли б гаразд
Прислухатись до нього, то напевне

Було б учути можна, як донині
Поміж стовпами стовбурів деревних
Луною б'ються срібні голоси
Отих гриватих Ігрових коней,
Що перед боем тут колись іржали
І що назавжди їх тоді прославив
У геніальнім неповторнім «Слові»
Якийсь безвісний воїн і співець.
Та ні! Я знаю, що того іржання
Уже ніхто ніколи не почує,
Як не почує дзвону харалужних
Мечів і списів об щити черлені.
Усе минає. Вічне лиш буяння
Живущого обновистого світу —
Лиш героїчні подвиги народів
Та творчий труд, що, як величні сходи,
Ведуть до щастя. О моя Вітчизно!
Ти є найперша, що його доходиш.
Ти за собою світ увесь ведеш
До Комунізму. І яке то щастя
Його творцем, солдатом і співцем
Сьогодні бути!

Раптом крізь кленовий
Лапатий отвір неба я побачив
Своє село. З далекого міжгір'я,
Мов жменька перлів зі своєї скойки,
Білілися напроти сонця хати.

2

Не так струмку в долину бігти легко
І колесу котитися з гори,
Як нам місця пригадувати рідні.
Матвіївка. Розлогі схили яру,
І жовті стріхи, і садки зслені,
І явори високі під горою,

І над горою вітряки крилаті,
І що найголовніше — це Сула.
В усіх відмінках там її ім'я
Відмінювалось. А найпаче в кличнім,
У найінтимнішій в народній мові:
— Суло! — весь час зверталися до неї
Матвіївці. Так викликають милу,
Сестру гукають і говорять «мамо».
Найкращі, найпестливіші наймення
Сулі давали: латівка, голубка.
Обсаджували вербами й дубами,
Щоби вона ніколи не міліла,
Щоб їй було ні холодно, ні жарко...
Вона ж їм завжди залюбки і вволю
Свою солодку воду постачала,
Відсвіжувала порошне повітря,
Не боронила влітку покупатись,
А взимку посковзатись дівчорі.
І все ж мені здається, що найдужче
Її любили не за те. Води
У них було багато і в городніх
Колодязях і в копанках левадних.
Усім її ставало. А Сула
Насамперед була для них — ріка,
Текуча, бистра, без кінця і краю.
Щодня — та сама і щодня — інакша.
В її лелінні літошнім, повільнім,
У веснянім шаленім вируванні,
У безнастаннім прагненні вперед
Таке щось гарне і величне крилось,
Що не могли ні з вікон, ні з порогів,
Ні здалека, ні зблизька надивитись
Матвіївці на неї.

Та не встиг я
Сулою навішатися уявно,

Як ось вона сама з-межи лози
Поперед мене блиснула стрілою,
Аж я спинився. Швидше, мій клубочку!
Я так за нею скупив! Розгортаю
Бережну зелень. Он яка ти зблизька!
По цей бік шум на лозинки чіпляєш,
По той бік вариш тирсу в казанах.
Тут саджалку відкрила для мільги,
А там — печери для сомів порила.
Та де ти подівала водяні
Млини трухляві, що колись панам
Їх кріпаки ще, кажуть, будували?
І що то там за арка з прапирцем?
І що за вал на острові, за висип,
На величезний срібний лук похожий?
Куди це ти так високо стріляти
Намірилась, моя зозуле сива?
Якої ще нечуваної слави
Здобути захотілося тобі?

3

— Я залюбки про все вам розповім, —
Стискаючи мою долоню, мовив
Смаглявий гострозорий інженер
І запросив сидати. А по тому,
Дістаючи з шухляди жовту теку,
Він запитав мене: — А звідки ви
Про це народне будівництво взнали?
Адже про нього ні в центральній пресі,
Ані в республіканській доки що
Не писано нічого... — Я й не знав...
Не то, щоб зовсім... Дещо із листів.
З розмов прочув... — Так ви вже тут
не вперше?

— Я звідси родом. — Звідки б то? — А он,
З Матвіївки, — вказав я на своє
Ясне міжгір'я крізь віконний отвір
Ще недоробленої, але вже
Обжитої газетами і сонцем
Согнової будівлі, де тим часом
Проводили розмову ми. — Ну, знаю...
І рідні ж є? — В Матвіївці живе
Моя старенька мати. Дожидає
Із армії найменшого. Так я
Оце до неї в гості... — Зрозуміло.
— А опріч того, — вів я мову далі, —
Мене постійно і щороку дужче
Саме село моє до себе вабить.
Як люди, як природа... — І не дивно:
У вас чудесні люди. Працьовиті,
Завзяті, смілі, вдумливі. До того ж
Усі вони позначені якоюсь
Принадливою лагодою. — Правда...
— Щождо місцевості, то з нею я
Лиш звіддалік знайомий поки що.
Не був, не встиг... А люди дуже хвалять...
— О, там у нас природа зав'язала
Дивочний вузол: річка, ліс, гора,
Розкішні землі і чудові глини.
А людська праця все оте прибрала
В тополі, верби, вишні і горіхи,
Змережала шляхами і стежками
І білі хати в зелень повкрапляла
Попід горою... Де я не ходив,
Не їздив, не блукав уже — дарма!
Такого місця гарного, такого
Незайманого закутка краси
Не натрапляв ніде на всім Посуллі.
— Невже? — і здивувався і зрадів

Повз ту криницю ланками йдучи,
Красуні наші дивляться на неї,
Як на дуплавий пень того повір'я.
Ото й усе... — Устами інженера
Пробіг легенький усміх: — Молодчини!
Вони тепер самі в вас чарівниці... —
А я провадив далі: — Щоб із лісу
Потрапити в село, доконче треба
Пройти так званим Лісовим провулком.
Отам краси ве-ною! Уявіть:
В горшках і глеках, куманах і дзбанах,
В усьому посуді садів підгірних
Кипить-шумує молоко вишневе.
І обкидає білим кип'ятинням
Плоти, і дахи, і шапки прохожих.
В той час там кожне дерево і куш —
То є квітучий терем солов'иний,
А перша-ліпша чашечка з бджолою —
Тендітний порцеляновий дзвіночок.
Що співу там, що дзвону день і ніч!
А на початку літа, як досягнуть
Черешні, вишні! Я собі дозволю
Порівнянням оту красу віддати:
Так само рясно й гарно, як провулок
Обвішений буває в тій порі
Гіллям червоним по обидва боки, —
Так само рясно і так само гарно
Всі наші інші вулиці й провулки
Прикрашені бувають прапорами
Лише під час революційних свят.

Із узбіччя то там, то там, з-під гілки
Напроти сонця гляне-усміхнеться
Русоволоса, синьоока хата,
По пояс у жоржинах стоячи.

Серед подвір'їв над колодязями
Дрімають дерев'яні журавлі,
Такі похожі на живих, на справжніх,
Коли вони над гніздами своїми
Повстоюються на одній нозі,
Що як котрий курлюкне, похитнувшись,
То раптом аж у грудях похолоне:
Махне крильми — і в небо пошумить...
А навкруги такий достиглий спокій,
Така дорідна лагода в усьому,
Що деренчання косарок нагірних
І цокотіння кованих безтарок
Лише увиразняють безгоміння.
То значить — всі у полі, на жнивах.

А взяти яр, що за старого часу
На всі поля матвіївські родючі,
На золоту чорноземлю дедалі
Все дужче зазіхавши, роззявляв
Свої ненатлі чорні пащі прірев,
За нашого ж, іще перед війною,
У ясенову памолодь зарнувши, —
Із яру стався гомінким байраком,
Із пустиря зробився новосіллям!

Або Кизівер — селище загірне —
Той бескид яблук, той колодязь меду!
Походиш раз в його садах, посидиш
У пасіках його — і вже назавжди
Лишитися в Кизівері захоче
Твоя душа, жадібна до краси...

Так званої Волосяної кручі,
Що височезним сторчковим обривом
З Сули у небо вигналась, велична,

Я не зумів експромтом описати
По-своєму. У пам'яті моїй
Тієї хвилі виник славнозвісний
Шекспірів опис урвища морського
В трагедії про Ліра геніальній
І полонив усю мою уяву.
Я лиш зазначив, що на нашій кручі
Над голубою вічною Сулою
Вже п'ятий рік стоїть могила братська,
І п'ятий рік матвіївські дівчата,
Увічнюючи пам'ять юнаків,
Що полягли в боях за Батьківщину, —
Весною й літом, восени й зимою
Червоним, найулюбленішим цвітом
Її квітчають. — Он вона й тепер, —
Поміж гілля вказав я. — жмутом квітів
Горить на буйній кручі. — І на тому
Закінчив опис рідного села.

5

Що думав інженер, як я замовк?
Що діялось йому на серці? Хтозна.
Та гострий зір його, мені здалося,
Іще яркіший став. Обидва ми
Сиділи мовчки декілька хвилин.
За дощаними стінами будівлі
Точилися розмови. Про врожай,
Про будівництво гомоніли люди,
По холодках кінчаючи обід.
Тут інженер підвів на мене очі:
— Я дуже вдячний вам, — сказав він
тихо. —
Ви мов за руку провели мене
Своїм селом. Воно у вас чудесне!

І тим його потрібніше зробити
В сто раз чудеснішим... І я даю
Своє вам слово...

Але тут знадвору
Почув знайомий голос я: — Чи можна
— Звичайно, можна. Бригадир...
Знайомтесь, —

Підвівся інженер. Та ми давно вже
Були знайомі з Мовчаном Іваном...
— Ви не перечите? — звернувся він
По батькові до інженера. — Прошу.
Давно не бачились? — Та вже давненько
— Ну, говоріть собі, а я тим часом
З помічником домоелюся про децю.
Я хутко, — кинув він мені і вийшов.
А ми вже обнялися, посідали,
І потекла розмова. — Як там Харків?
— Будується, гримить. Щодня стає
Могутніший і кращий... — Нам відомо
По якості машин. Чудесні НАТІ!
Так водять запорізьких «Комунарів»,
Що навіть збоку любо подивитись.
А ВИМ-СМ-1 — зерноочистка —
Перебирає краще, ніж руками.
— Ну ось... А як же

«Третій вирішальний»?

Спитав Івана я про свій колгосп.
— Хвалитися не буду, сам побачиш,
Проте скажу: навряд чи й упізнаєш.
Відбудувались повністю, цілком.
Але цього тепер нам дуже мало.
От черепично-кахельний загон
Поставимо (він же й цесарня буде),
Тоді нові будинки побудуєм,
В усіх ярах поробимо стави

Та вимостимо вулиці, та ліси
Штахетними оградами заміним.
Мічурінські сади, усе таке...
І це — ось-ось! І оком не змигнеш!
Так само, як і з ГЕС'ом: «Зробим?» —
«Зробим!»

І хутко буде... Щоб і над Сулою
Зійшла, зросла, розквітла й утвердилась,
Хоч не така велика, та на вдачу
Така самісінька фортеця світла,
Як і Дніпровська ГЕС. Щоб і над нею,
І в нас засяли зорі електричні.

Тоді-то вже напевне не впізнаєш
Матвіївки своєї... Ну, а зараз —
Врожай добрячий. І товар, і коні.
І в полі, як то кажуть, і в господі —
Усюди знову півня. З хлібом-сіллю,
І з молоком, і з медом. От ще трохи
Із книгами в Матвіївці сутужно —
До однієї німець попалив...

Стягаємося знову. Ти ж надовго?
— На місяць...—О! Стара там так скучає...
Михайло вчиться все, Василь — у війську,
А ти також не дуже частий гість.
Через город ходжу... Гомонимо.

— Спасибі, озиваєшся. — Аякже!
Сама ж самісінька... Тепер зрадіє.
Кури мого, — простяг він табакерку
Із жовтим тютюном. — Це наш вергун.
Справдешній мед. Од бджіл нема одбою.
В кишеню так і лізуть... Ну, давай...
Попробую ще харківських... Нічого...
І запашні. Та я люблю міцніші... —
Пустив перстеник диму. — Ти б же той... —
Звернувся він до мене перегодом. —

Що-небудь про Матвійку... Поему!
— Я вже давно збираюся. — Пора!
Чекаємо... І так, щоб наперед,
У завтрашнє заглянути. Щоб люди!
Природа всяка! Повно! Гарно! Сміло!
— Така ж і думка...—О! Аякже! Треба!
І сірими цікавими очима
Так молодю заглянув у мої,
Що я згадав і вулички зелені,
І торбинки школярські полотняні,
І хлопчаків чубатих, що колись
На косогорі пас я з ними вівці...
Тут задзвеніла рейка. За хвилину
З'явився інженер: — Наговорились?
— Та де там! Почали, — підвівсь Іван.
— Ну, обдивляйся наше будівництво,—
Порадив він мені, — відпочивай,
Купайсь, як хочеш, а додому підєм
Усі гуртом, бригадою. — Гаразд!
— А я побіг, бо ніколи... — Всміхнувся
І зник за синьою стіною неба,
Що впритул із одвірками стояла,
Опершись низом на піщаний берег.

6

— Яка людина! — поглядом провівши
До виходу Івана, обізвався
Неначе сам до себе інженер.
Відтак узяв хвалитися мені:
— Душа і розум, воля і сумління
Всії бригади. Дивно! Все він знає
І все уміє. В нього слово — діло.
Щоб змарнував він хоч одну хвилину
Ніколи в світі! А його бригада —

То дзеркало всього єства його.
Сказати найкоротше — більшовик.
— Розповідають, як він після фронту
Із іншими майстрами день і ніч
Допомагав колгоспницям-удовам
У їхній відбудові, — вставив я. —
Без просьби, без нічого. «Вам там треба
Посклити вікна». — «Треба б», —
«То посклім».

І так з усім, для всіх. — Такий він є, —
Потвердив інженер. — Чутливий, добрий,
З ясним і певним поглядом у завтра.
— А хлопцем був бешкетник, — пригадав я
Давно минуле підлітство його.
— Ну, то звичайна річ. Колись ми всі
На головах ходили, — засміявся
Хлопчачим задерикуватим сміхом
Розмовник мій. А потім, споважнівши,
Сказав: — Ну що ж, огляньмо будівництво.
І хоч воно маленьке, хоч на ньому
Чудес для ока поки що замало —
Дарма! Уяві, чи, сказати краще,
Уявленню — виразному, ясному —
Вже є на що зіпертися. Отож,
І на оцю дощану халабуду,
Без вікон і дверей, уже дивіться,
Як на контору будівництва ГЕС.
А втім... — подумав він, — на неї можна
І взагалі не дуже-то зважати.
Ефемерид сосновий... Тимчасовка.

По цих словах його, твердих і простих,
Таке щось дивне сталося чи в часі,
Чи в просторі, в мені, чи поза мною,
Чого я ще ніколи на віку

Не відчував. Це трудно пояснити.
Подібне щось буває, коли довго
Летиш аеропланом. Призвичаївсь.
Не чуєш ані гуркоту мотора,
Ні свисту вітру. Вже забув про швидкість
Про височінь. Сидиш собі в кімнаті.
Затишно, світло. Люди гомонять...
І ось зненацька всім своїм єством,
Ще до втручання розуму, відчуєш
Усе те разом. Це триває мить.
А потім знов уже — мотор і вітер,
І височінь, і швидкість, і свідомість
Того, що відбулося. Щось похоже,
Проте куди вразливіше, сильніше,
Мені й тоді відчутти довелось.

Але не встиг собі я здати справу
З того, що трапилось, як знов почув
Упоруч себе інженерів голос:
— Вся наша бухгалтерія тимчасом
Міститься на селі ув однієї
Колгоспниці. Он-он, по той бік річки,
В шовковицях, висока біла хата.
А ми з начальником, та ще парторг...
Сьогодні тут його якраз немає —
Поїхав зранку на бюро райкому.
Надвечір буде. Я вас познайомлю
Із обома. Прекрасні, прості люди...
Так от утрьох ми, разом із людьми,
Від рання і допізна грузимося
В оцих сипучих, палених пісках,
Полив'янієм під вогненним небом.
Уже як глеки ті. Аж дзвенимо.
З сьогоднішнього вечора працюєм
І денно й нічно. Від усіх колгоспів

Вже є на це вимоглива ухвала.
Учора встановили невеличке,
Якраз на силу двигуна, динамо.
Освітливо ділянку будівництва,
А зайвину енергії дамо
Для Клищенців. Отож цієї ночі
Електрика уперше засіяє
Над вашою Сулою... Ну, ходім, —
Узяв мене під руку він, — оглянем...

7

І ось уже надворі ми. Ліворуч,
За клишоногими чагарниками,
Де пахкотів підтоптаний двигун,
Метаючи до сонця диски диму,
У валяві черленої дубини,
У грамузді полін, дощок і брусся,
Мов пелухатий величезний джміль,
Гула на все Посулля пилорама.
— Це наш так званий будівельний двір, —
Обвів рукою берег інженер. —
Тут ми виготовляєм дерев'яні,
Потрібні нам конструкції. Двигун
Хоч і старенький, а бере нічого...
Отут і примостімось над Сулою.
Ізвідси все як на долоні видно.
А буде треба — спустимось униз.

І ми сідаєм просто над обривом,
У сонячнім зеленім пір'ї,
Де трав'яні ковалики моторні,
Заздалегідь наш намір відгадавши,
Устигли вже не тільки поступитись
Якимось двом своїм високим місцем,

Але й для себе вибрати не гірше
Під шелюгами. Дивні трударі!
Пождали, поки ми розташувались,
І знов таку стукотняву зчинили,
Таке чиргикання, такий гармидер
За нашими плечима підняли,
Неначе заходились будувати
Якщо не піраміду, то принаймні,
І то вже щонайменше, кам'яницю.
Післяобіднє сонце так палило,
Що од підвішеного над обривом
Уламка рейки жаром подихало,
Що об пісок, роззувшись перший раз,
Могла людина ноги попекти.
А надбережні корчішки трухляві
Ось-ось, здавалось, візьмуться димком
І, наче губка, звільна тліти стануть.
В'язова тінь кудлата, що звисала
Над берегом, була така густа
І чорна-чорна, що у неї можна
Було, неначе в смолу, повбирати
Рукава наших білих сорочок.

8

Поперед нас на пирії стеблистім
Розіп'яла свої квадратні крила
Блакитна калька. Впоперек і вздовж —
Тоненькі білі лінії, пунктири,
І стрілки, і значки. — Це наш проект, —
Озвався інженер. — Це наша мрія,
Що дійсністю стає. А ось Сула.
Оце її теперішнє річище.
Он-он воно синіє з-за лози, —
Вказав мені рукою він праворуч. —

Ото, де залишки старої греблі,
Як дикобрази, колючками хмизу
Проти води стовбурчаться з-під кладки.
Ми думали його спочатку зовсім
Перегатити. Тільки ж Управління
Малих річок не згодилось. Воно
Запланувало у найближчій часі
З Сули зробити плавбову дорогу
Дніпро—Лубни. Отож на тому місці,
Де нині кладка, власне, трохи вище,
Ми маємо побудувати шлюз,
Або, по-нашому сказати, опуст —
Ворота для проходу пароплавів.
А це, обведений кривою, — острів.
На нім ота он дамба. Зараз там
Людей — немов на ярмарку. Погляньте! —
Я подивився і побачив ось що:
Машинами, грабарками, чи й просто
Носилками — жінки і чоловіки,
А більше все дівчата, закрасивши
Півострова кісниками й хустками,
Дугастий насип сипали з піску.

Я серед них упізнаю поволі
І материних молодих сусідок:
Он Віра в легкій кофті-безрукавці
З носилками по насипу біжить.
А он, на самім гребені піщанім,
Струнка смаглява Пріська у дівочій
З квітчастими рукавами сорочці
Із-під долоні дивиться на сонце.
На голові у неї біла хустка,
Назад пов'язана — звіддалеки
На турмана крилатого похожа.

Лице ж неначе вирізьблене з бронзи.
Постояла красуня, окрутнулась
І подалась носилки здоганяти.

І знову голос: — Та піщана дамба
Потрібна нам на те, щоб спрямувати
Усю Сулу в оце пряме річище.
Нам вигідніше, щоб вона текла
Не звивисто, а просто. — Зрозуміло, —
Сказав я на пояснення його
І глянув на місцевість. Між високих
Берегових обривів, де раніше
Крутились древні водяні млини,
На самім дні дрімучого корита
За проводом бороданя якогось
У вицвілім солом'янім брилі
Засмагли парубки і чоловіки —
Який в сорочці білій полотняній,
Який у майці синій, а которий,
То й зовсім голоспиний — ті рукопаш,
А ті за допомогою приладдя
З колóворотом — палі забивали.
Он похапки на самий верх копра
Здирається важка залізна баба...
Зоглядітись не встигнеш, як вона,
В смолисту палю гуркнувши, вже знову
Побралася угору. І щоразу
На добру п'ядь у землю паля йде.
— От так! Іще! А нумо ще разок! —
Викрикував крізь гуркіт бородань.
А десь у лузі, у старих осиках,
Повипадавши з такту палєбійців,
Гарячкували луни працьовиті.
— Це осередок будівництва. Грунт

Всії водогорожної споруди.
Тут ляже наша гребля, а над нею
Зведеться міст і сам будинок ГЕС.

Вже на проекті шарудів сухенький
Окатий коник. Жовта муравчина
Із крихтою тягалася по теці...
А мова інженерова дедалі
Ставала все палкіша і дзвінкіша.
Думки згущались, товпились у слово,
Із надр технічної номенклатури,
Як самородки золота з породи,
Метафори ядерні вивертались,
Горіли, сяяли, і от звичайне,
Скупе оповідання фахівця
Як поетичний твір уже звучало:
— Тут ми Сулі, голубці вашій сивій,
Малесеньку робітку загадаєм.
Хай замість того, щоб довіку в лозах
Тихенько туркотати, як вона
До цього часу незліченні роки
Протуркотала, хай-но краще править
За водяного приводного паса,
Хай три турбіни обертає нам.
Нехай крилаті піняві колеса,
Не маючи спокою й на хвилину,
І день і ніч, і рік і вік, і завжди
Шумлять в оцих високих берегах.
Хай у кленовій рубленій будівлі,
Що звіддаля, немов цяцькова хатка,
Білітиме край мосту — в затишній,
З дзеркальною підлогою оселі,
Ледь-ледь здвигаючись, безперестанку
Муркочуть генератори потужні —

Оті витворці дивної наснаги,
Потоку електричного прядки.

Тут він замовк, передихнув, а потім,
Примружившись, неначе від напливу
Якихось видив — осяйних, сліпучих,
Продовжував: — Дивіться, що то є:
Увесь пологий дах того будинку,
Гнізда приборканої громовини,
Фаянсові обсіли чашечки,
На тих он білих чайок, що скрасили
Собою мертвий записок, похожі.
Від них порозбігалися довкола
Гудучі проводи — провідники
Тепла і світла, сили і краси —
На Клищенці, Матвіївку, Кизівер,
На Липове і Галицьке, на всенькі
Поля й подвір'я дев'яти колгоспів,
До кожного найдальшого будинку,
До цих людей, що тут ось із піском
І з деревом тягаються невтомно,
І тих, що зараз то на лобогрійках,
То на комбайнах борються у полі
Із зерновим безмежним океаном,
І тих, що є, і тих, що будуть потім...

9

Спочатку бачив я лише видиме,
Оточуюче, дійсне, а уявне,
Потрібне і жадане — вдалині,
За журавлями, стріхами, ярами,
Як невиразне марево тремтіло...
Та ось воно поволі, поступово,
Чимраз ясніше стало проступати

Крізь тее перше. Прибирало форму,
Росло, увиразнялось і, нарешті,
Само зробилося єдино дійсним.
Так світлий привид гóрода, коли
Швидким авто зближаєшся до нього,
Крізь парки і околичні садиби
Щодалі все ясніше проступає,
Аж поки й зовсім, як горіх із грінки,
Нарешті, весь він вилущиться з них,
І ти вже бачиш сам себе між друзів
У осяйних вітринних дзеркала́х.

Я більше вже не чув ні пилорами,
Ні викриків бороданя, ні навіть
Самої розповіді інженера.
Я бачив диво: із високовольтних,
Поперехрещуваних угорі
Стовпів дубових на червоні дахи
Мого села... Села, сказав я? Ні! —
На черепичні дахи гомінкого,
У зелені затонулого містечка
Спускаються скісні співучі зливи
Блакитних проводів. Попід горою
І на горі у просвітках тополь
Колонами білються палати.
Понад іскристим бруком поп'ялись
На чебрецеву гору, де в дитинстві
Ми тирлували із Іваном вівці,
Стрункі білоголові ліхтарі.
У міжколгоспнім дворіщі просторім
Із корпусів на різні голоси
Станки співають, шелестять мотори...
За черепично-кахельним заводом
У глинищі працює екскаватор.
А по блискучих рейках цокотять

Вагончики — то в корпус, то під кручу..
В обсадженому деревом яру
По світлім небі ставу пропливають
Гусині білі хмари. Коло греблі
Рибальські сіті познімали вгору
Прозорі крила. Сизий виноград,
Як море, вигрівається на схилі.
Мініатюрним виселком теплиці
На пригріві красуються. Над ними
В низенькім лісі стриженім жовтіють
Оселі шовкопрядів. А за яром
На буряковім клині дід Грицько,
Холоші попідкачувавши, ходить
Серед якихось труб, цигарку курить
І робить райдужний вечірній дощ.
А далі грають, піняться в блакиті
Пшеничні хвилі. Кукурудза буйна,
Султани віничків повикидавши,
Як давнє військо кінне, незліченне,
За обрій покуріла... Там машина
Засяє склами на зворотах дальніх,
Там прогурчить гостинцем мотоцикл.
А над усім отим зеленим виром,
Поснованим усюди проводами,
Горить-бринить Матвіївка нагірня,
Немов зарослий маком острівець.

Хотіло смеркнути, але не смеркло,
Хотіла тьма спуститись — не спустилась,
Бо так схотіла Пріська — чергова
На міжколгоспнім ГЕС'і, увімкнувши
Легеньким рухом білої руки
У машиновім відділі рубильник.
Матвіївка, і Клищенці, й Кизівер,
І Липове, і Галицьке постали,

Мов величезні бані світляні,
Понад Сулою. І куди не глянеш,
Усюди сяйва.

Попід жовтим стінням
Урвистої Волосяної кручі,
Прожовуючи темряву і слідом
Пускаючи жемчужну слину піни,
Сопуть буксири. На гудучих тросах
Вони провадять низки барж бокатих:
Та — висипана золотом пшениці,
Та — викладена писанками яблук,
Та — кавунами, динями, що схожі
На тьмяні і на світлі місяці.
Від тої пахне медом, а від тої
Бензином, гасом, каучуком несе...
Поміж вантажних суден обережно
Просковзують стрункі ряхтливі яхти,
І ронять зорі на дзеркальні води,
І ллють пісні на світлі береги.
А на горі, на круглому майдані,
Де між гіллям білються скульптури
То бігунів, то кідальників дисків
І де могила братська процвітає
Червоним цвітом, — Володимир Ленін
І Йосиф Сталін, сидячи в альтані
Перед Палацом праці і культури,
Весь час про людське щастя гомонять...

10

Іду струнким матвіївським бульваром
Понад Сулою. Літнє надвечір'я
Гойдається на дужних ліхтарях,
Горить на круглій шапці водотягу,
На шибках санаторія широких

І на червонім стязі теплохода,
Що, ніби з крейди вибитий, поплив
Від пристані по тихих ясних водах,
На власний образ білий задивившись...
З-під парасольок і брилів до мене
Всміхаються знайомі очі. А!..
Що? Гарно в них тепер? Ще буде й крап
Морелі? Ні, то персики. Ростуть!..—
Із іншими пристояв. Рушив далі.
Та ось уже й Мічурінська. Раніше
Вона була в нас Лісовим провулком.
Широка. Тополині пішоходи
Поклали тіні навскоси асфальту.
На схресті вулиць, біля обертових
Щитів афішних, свіжими шовками
Шурстять стрункі дівчата. Під горою
Красуються в садках нові будинки
З верандами. Червона черепиця
Вбирає очі. Дивовижні рожі
Горять всіма кольорами веселки
Напросто вікон. Ось під самим лісом
І сотий номер. Материн. У вишнях!
Облюбували ж місце!.. Виноградом
Нап'явся круглий ганок. Біля хвіртки
Підняв ліхтар свій емалевий брилик —
Вітає гостя. Голубі штахетки,
Дугою обігнувши молоде
Багаття клумби, посп'ялись на гору.
Стрілчата стежка, висипана рінню,
Попід сараєм на вгору побігла,
А друга — до сусіди. На веранді,
У золотім солом'янім крісельці,
Сидить, я бачу, мати — в білій-білій,
Як гілочка квітучої черемхи,
Крамній хустині. Миготливий промінь

До рогових гранчастих окулярів
Чіпляється. Глибокі світлі зморшки
Скрасили лоб старенькій, а вона
Натрудженою морхлою рукою
Підперла щоку, в книжку заглибилась...
Підходжу ближче. Де тобі! — не чує.
— Ну, добрий вечір, мамо!

— Ой, Іване! —

І руки простягла, і підхопилась: —
Таки приїхав! Здрастуй... — Як ви тут?
— Та дай же роздивитися на себе...
Сідай де-небудь... Голос молодий,
І очі теж... А й ти вже з літ ідеш...
— Нічого, мамо... — Певно, що нічого...
Із теплохода, з Києва? — Еге ж.
— Удома все гаразд? — Усе.

— Дівчатка —

Дівки вже досі? — Кланялись. — Спасибі.
Привіз би й їх... — Та і пити складають.
— А... то потрібно... — Що це в вас
за книжка?

— Микола Чернишевський —

«Що робити?».

Коли ще мріяв чоловік про справжнє
Вселюдське щастя!.. Ну, ходім до хати...
Ет, щоб тобі, до хати... Як у пам'ять
Стара заткалась. Отакий дімок
Мов хатою незручно й називати.
Заходь сюди. Оце ось наша кухня.
Дивися, що лишилося від печі,
Що звали ми варистою. Півхати
Собою заставляла та фортеця.
А ось тепер кахляна, бачиш, грубка,
Духовка, плитка. Хутко має бути
І парове... По воду теж не ходим.

Електрика за все нам одробляє.
І ми не сидимо... Проте робота
Не прийдеться ніяк. Легка і чиста...
— А це ж навіщо вам тепер здалося?
Спитався я, вказавши у куток
На недоречні у такому будинку
Рогач і кочергу. Вона всміхнулась:
— О, з рогачами тут у нас була,
Сказати можна, ціла епопея.
— Яка це епопея? — Сміх, і тільки.
Задумали матвіївські баби
Та рогачиний похорон зробити —
Комедію приставити таку...
Ти ж знаєш наших веселух іздавна:
Мокрина, Векла, Гапочка, Тетяна...
Та скільки їх у нас, таких призвідниць!
Понаряджались у всіяке дрантя,
Не обійшлося, звісно, і без чарки.
Ну, спорядили дві чотиритонки.
Збирають... От заїхали й до нас.
— Де ваші рогачі? — Там за сараєм. —
Усі туди. — Маленький, ще маленький,
Перебирає бережно Тетяна
І подає Мокрині. — Це великий,
А це золільниковий. Ось лопата,
Що вас печеним хлібом годувала...
Аж присмалилась, бідна, од старання,
Приказує. — А ось з надбитим рогом...
А де ж середній? — дивиться на мене. —
Де кочерга, бабусю? — Десь були...
— Авжеж, були. Та зараз де? — Не знаю.
— Ви поховали... Ви за рогачі... —
Серйозними усі поприкидались.
— Та цур їм, пек, — давай я відмагатис
І аж просити мов. Та де там, лихо...

Найшвидше кажучи, таке зчинили,
Хоч викликай міліцію... Сміха!
Аж ось іде Василь. Вони до нього:
— Ти тут хазяїн? — Ну... — Де подівались
Рогач і кочерга? — Василь сміється:
— Та стане вам і тих. — Ні, ти не вказуй...
— Нащо вони тобі? — А може й треба...
— Лишаєш на насіння? — На розплід? —
І так до нього, бідного, пристали,
Що хоч навтіки. Мусив він признатись:
— А як ми, — каже, — будемо «Наталку
Полтавку» ставити без рогачів?
Чи п'єси Тобілевича, наприклад, —
Карпенка-Карого? Нові робити? —
І тут усенький похорон у сміх.
— А може й так? — А, звісно, буде треба.
— То парочку залишимо для кону?
— Залишимо! Аякже! Молодець! —
На Василя — і повалили з двору.
А ті похоронили в степовім
Обваленім колодязі. Говорять,
Там ще й тепер могила з рогачем
Видніється край верстового шляху...
А як вернулись та поприбірались,
Та як зайшли в нагірний ресторан —
Ото гульню, скажу тобі, зробили! —
І вдруге гарно-гарно усміхнулась.
— Чудні діла в вас, мамо. — А чудні...
На весь район сенсація була. —
І далі повела мене в покої.
— Це спальня, це дитяча, це моя,
Туди — бібліотека, ще кімната.
А це у нас світлиця чи вітальня... —
Високі вікна, штори, піаніно,
Портрети, квіти, радіоприймач.

В кутку канапа, столик, статуетки.
— А рушники неначе старовинні? —
Присів я на канапі. — Але ж гарні!
Із птицями... Куди їх подіваєш?
Нехай собі картини прикрашають.
Ну, роздягайся. Єсть у нас і купіль,
Чи ванна там... — А я в Сулі купався.
— Поїв би, може? — Потім. — Що ж,
гаразд.

Всі зійдуться, тоді. — А де вони?
— Василь, відомо, в МТС, а Оля —
В лабораторії. Жнива підходять.
Онуки ж десь у піонерзагоні.
У них сьогодні збори. Завтра їдуть
У свій районний табір. У Кизівер.
То в нас тепер дитячий літній світ.
Таку красу зробили там, Іване,
Що нам... та й вам і в снах
не одкривалась... —

І похитала мати головою.
— А як врожай? — Страшний! Стіна
стіною.

Як жито, як пшениця, все! Поглянеш —
Одним лицем дунай... Не знаю, як
Їх і комбайни візьмуть, отакі.
І не звичайна то пашня — гілляста.
Напевне, хутко буде так, як я
Колись із казки чула: житній колос —
На все стебло. Як бич у ціпа. Буде!
Бо всі казки збуваються тепер.
А тютюни, бавовни, кок-сагизи,
Баштани, виногради — що не кинь!
Які гаї навколо! Лігосмуги...
Змінили все — і землю, і підсоння.
У нас було тут затишно й давно,

А нині — не зрівняти. От узимку:
На рівняві полів, поза горою,
Безперестанно точаться шалені
Бої метелиць, війни завірюх,
Невиданими танками морози
Навколо нас і день і ніч скрегочуть,
А ми, обставлені щитами схилів,
Обкутані з усіх боків лісами,
На тії дикі витівки природи
Аж зовсім не зважаєм. Хай собі...
У нас тут тихо й тепло, як у вусі.
А вже Сулі тепер яке добро...
Глибока та прудка, та рибна стала.
Розхорошіла на таких розкошах!
І річці ми нове життя дали —
Із гарної чудесною зробили.
Людьми ж і нахвалитися не можна.
Увічливі, привітні та гостинні,
Немов одна яка сім'я велика.
А дружні! Дійсно, ніби в тім прислів'ї:
Один за всіх і за одного всі.
І всяке діло радістю зробилось,
Потребою. Та й легко. Все — машини.
Усюди й скрізь — машини, вмикачі.
Усе встигаєм: і книжки читати,
І працювати. Тільки дні летять
Як бистрі світлі птиці понад нами.
А ночі в нас тепер немає зовсім. —
Заметушилась, ніби щось згадала.
— Кликну ж хоч Олю... Близько ж,
недалеко. —
Перед трюмо поправила хустину.
— Посидь. — Та тільки на поріг ступила
І миттю повернулась: — Ну, стара ж...
А нащо телефон? Ніяк не звикнеш! —

І до хатини. Замурчало диском...
— Алло, алло... Це Оля? Що, музей?
Так це Микита Савич? А... чотири?
А я — сорок чотири... Окуляри
Подвоїли четвірку. Ще такого
За ними не водилося. Зміню.
До окулістки? В мене очі добрі..
А втім, зайду. Збиралися до нас?
То заїжджайте. Вибачити прошу.
Потурбувала дурно... Так, чотири...

11

Але не встигла й Ольга надійти,
Як загула на вулиці машина,
І на порозі став Микита Савич.
Костюм у смужку. Білий комірець.
А в боковій кишеньці — авторучка.
— То й ти приїхав? Літаком? Водюю!
Вітаю! — Почоломкались. — Сідайте. —
За словом слово... — Ну, а я тепер
Музей організовую. Директор...
Не те що — вгору ніколи поглянуть.
Відповідальність сильна. Тс того,
То іншого нема. Оце й до вас, —
Поглянув він на матір і з портфеля
Велику книгу витяг. — Пробачайте,
А виручати — виручайте теж.
Серйозна справа! В цьому фоліанті
У мене все пописувано точно.
І те, що є, і те, чого немає,
А конче має бути при музеї... —
І взяв вичитувати: — От, скажімо...
Воловий віз, шаплик... Це є. Пробачте,
Що так усе впереміш я читаю —
Не встиг класифікації зробити.

У мене зараз головне завдання —
Зібрати все. Так от: шаплик, макітра,
Коромисло, діжа, замок великий,
Замок малий, замочок, постолі,
Ковганка, жлукто, коник од метушки...
Це все прекрасні, справні експонати...
Сінешній засув, решето, підситок,
Ну, віялка, колиска, лобогрійка,
П'ятерикова лампа, серп, мазниця,
Мантачка, ступа, веретено, днище...
Тут сорок сім сторінок на машинці
Убористого друку. Я не буду
Всього того, що є, читати. Краще
Я зачитаю те, чого немає,
А ви уважно слухайте й кажіть,
На що багаті. Ну, так от, бракує:
Чумацької мажари, тагана,
Іконостаса, тайної вечері,
Миколи чудотворця, бунчука...
Сукала, прядки, цілої метушки...
А терниці-бительниці й забув
У список завести... Гаразд, запишем...
А от герлиги... В вас, бува, немає? —
Підвів на матір очі він. — Згадайте.
— Та звідки в нас герлига? — Ну, герлигу
Я й сам зроблю. Ще в пана був підпасич,
То натягався з нею. От, Іване, —
Звернувся він до мене, — розумієш,
Які зигзаги виробля життя?
Намучивсь хлопцем з нею, а тепер
На старість мучусь... Що б було тоді
В що-небудь замотати й закопати...
Ну, підгнила б, припустім, трохи зверху,
А ось тепер згодилась би й така.
Не вміли бачить наперед ніяк...

То, може, жорна є? — Давно побили.
 — Ну, жорна я в Петрихи напивав.
 Хоч трошки й малуваті, та нічого.
 А ось таких дрібниць, бува, немає:
 Сліпець із черепка, скляний каганчик,
 Дукач рублевий срібний, золотий,
 Триноги до коліски, контар, безмін,
 Очкур, очіпок, форма для пасок,
 Рубель, качалка, праник, гребінь, кужіль,
 Клепало-калатало? — Ні, немає.
 — Золільник відровий? — Золільник є.
 Так я у нього кактус посадила.
 — Та що ви, Миколаївно! В золільник?
 А як упустите, або що? Та його ж
 Тепер ніде нізащо не дістанеш.
 — Та він же й з діркою, і так щербатий...
 — За тим не безпокойтесь аніскільки.
 Я реставрую. Буде як новий.
 Договорились! Є! А от, наприклад...
 Та ні, це дуже делікатна річ,
 Та й не було у вас її ніколи.
 Ми грамофон пропустим... Ціп...—Немає..
 — А заткално?—Спалила.—От нещастя!
 Котрої не спитай — лише сміються.
 А чи давно ви затикали ними
 Оті верхи? Ех, і жінки ж пішли!
 А сонника, лампадки, мотовила,
 Запаски, плахти, макогона, губки,
 Кресала? — Ні, немає... — За немає —
 Немає і суда, як говорилося.
 Та й за золільник буде вам потомство
 Довіку вдячне... Тільки я до вас
 Приїхав, так би мовити, найдужче
 У справі рогача і кочерги.
 Ти ж уявляєш, у якому стані

Я опинився? — глянув він на мене. —
Ні одного! Й скверненького! Повіриш?
А що то за музей без рогача?
Історико-етнографічний заклад
В Матвіївці! І що то за директор,
Самокритично кажучи? І знов же,
Де їх узяти? Просто хоч проси
В заводу екскаватора й одкопуї
Безоднявий колодязь степовий.
Ну ж і баби... Не дивляться вперед
Та ні на крок. Це добре, що найшовся
Такий Василь у нас. Сховав двойко...
Як реквізит. Подумав хлопець трохи.
Тепер якось уже ділитись будем..
Чи під розписку там, чи як, а все ж...
А то б нащадки наші не зложили
Ніякої уяви про знаряддя,
Що наші бідні жіночки одвіку
Орудували ним коло печей.
У!.. Це безцінна для науки річ. —
Закінчив він і книгу заховав.
Тут появилась ув одвірках Ольга,
Де взявся хлопчик, син її. Смаглявий
Племінник мій. Веселий, гомінкий.
І враз до мене: — Дядю... Добрий вечір...
Чого це ти так довго?.. Завтра їдьмо
Із нами у Кизівер! Є? — Гаразд...—
Про се, про те в захопленні лепече.
І дівчинка розквітла на порозі,
Заграла оченятами. — Впізнала?—
Але озвалось радіо з полички...

Увага, увага... Говорить матвіївський радіо-вузол. За московським часом — дев'ятнадцять годин. Слухайте оголошення.

Післязавтра, п'ятнадцятого, починає працювати матвіївський санаторій «Цілющі води» — урочище так званої Русалчиної криниці. Бажано, щоб громадяни, які мають путівки, прибули до санаторія чотирнадцятого ввечері.

Завтра о дванадцятій годині відбудеться урочисте відкриття «Дитячого літнього містечка імені Крупської» (Кизівер). Наші діти зранку мають зібратися на пристані. О десятій годині прибуде пароплав «Олег Кошовий» із жовнинськими, галичанськими і клищенськими дітьми. Хто запізниться, тому доведеться їхати тролейбусом. На відкриття запрошуються батьки і всі бажаючі.

Сьогодні о двадцятій годині в горішній залі Палацу відбудеться лекція професора-енергетика Павла Михайловича Сомова на тему: «Що показали перші застосування атомної енергії в нашій важкій промисловості». Після лекції нова кольорова картина «Життя Лесі Українки».

За хвилину слухайте трансляцію шостої симфонії Чайковського з концертного залу Державної московської філармонії. На все добре!

І музика наповнила світлицю,

І засіяла люстра із-під стелі...

Тут Ольга, подзвонивши в МТС,

Промовила: — Василь у третім полі.

Закінчують проводку для нового

Комбайна електричного. Приїде

Хвилин за двадцять. — Ну, а я поїхав, —

Підвівсь Микита Савич. — Залишайтесь!

Посидим, повечеряємо разом, —

Ласкавим голосом заговорила

До нього мати. — Дякую, не можу!

До лекції ще треба ж припровадить
На місце жорна. Цінний агрегат,
А в неї може так він і зогнити —
На воздусі відкритому лежить.
На лекції побачимось. Бувайте!
Де рогачі? — І, цокнувши портфельним
Ясним замочком, матір пропустив
Поперед себе, вийшов із вітальні.
А Ольга усміхнулась і сказала:
— Велике діло робить чоловік.
Іще недавно може б це й смішним
Здалося нам, а зараз... Ну, розкажуй,
Що в Києві, що написав нового,
А я вечерю буду готувати.

12

Та тут зненацька задзвеніла рейка,
І спинився знов я за Сулою
На будівництві ГЕС. Якусь хвилину
Воно мені здавалося за спогад
Недавнього минулого. Та хутко
Усе те зрівноважилось. На місці,
Де поруч мене інженер сидів,
Підводилися пирієві стебла,
А він понад Сулою від контори
Вже прямував до мене із двома
Якимись чоловіками. Один —
У офіцерським кітелі, в скрипучих
Запилених чоботях, жовточусий,
Стрункий і рослий. Другий — сивобровий,
У синій блузі, вицвілій на сонці,
І в білому кашкеті. Я підвівся
І стежкою назустріч їм пішов.
Зустрілись над уступистим обривом

Коло сторожки. — Це Лук'ян Петрович,
Начальник будівництва, познайомтесь, —
Промовив інженер. — А це — парторг.
— З поетами і на переднім краї, —
Озвався той, подаючи мені
Свою широку і шорстку долоню, —
Доводилось знайомитись не раз.
Чудесні хлопці! — І, стріпнувши чубом,
Він похвалився: — Поетичне слово,
Крилате гасло їхнє — це велика
Була нам допомога у бою.
— І в мирний час це — сила, — обмахнув
Хустиною на лобі краплі поту
Лук'ян Петрович. — Так, поети наші, —
Продовжував парторг, — у кожному вірші
Тепер повинні бути сурмачами,
Провісниками комунізму. Правда? —
І враз добавив: — Але їхні твори —
За змістом цінні — конче мають бути
І формою своєю бездоганні.
І фальші щоб ніякої. В народі
До всього слух тонкий. Відчує миттю,
Що так, а що не так. Старе й мале.
Правдиве слово прийме за своє,
Але позлітку, хоч яку майстерну,
Він геть на смітник викине. І — прав! —
Відтак розмову нашу перевів
На будівництво станції.

Уперше

Я чув і бачив одього ставного
Із світлими очима чоловіка,
Але мені здавалося, що з ним
Я був знайомий до війни й на фронті,
На ХТЗ й коло Сули, що здавна
І безнастанно я про нього думав.

В його співучій і неначе трохи
Сумній вимові, у повільних рухах
Я впізнавав полтавця-хлібороба,
А в розумінні техніки, в знанні
Проекта і деталей будівництва,
В сприйнятливості до всього нового
Вчував інтелігента. І що довше
Я розмовляв із ним, то все ясніше
Для мене вимальовувався образ
Людини, що кохається в фізичній
І в розумовій праці одночасно,
Людини діла, подумів великих
І повного душевного достатку.
В його натурі більшовицька пристрасть
Була природно, органічно злита
З дбайливим господарським розрахунком.
Щось викінчене, вистигле, орлине
Бриніло ув усій його істоті.
— Спочатку нам було таки труденько, —
Признавсь парторг. — Не зовсім дружно
брались.

Були й такі, що на колгоспних зборах
Висловлювали сумнів: «Я не проти...
Воно б і добре — ГЕС побудувати,
Та хтозна, чи зуміємо як слід...
Коло землі ходити, урожаї
Вирощувати — ми на це майстри!
А то ж електростанція, мовляв,
То — техніка. Турбіни, всякі фази...
Чи не заплутаємось в проводах!
І знов же, річку взяти. Серед літа
Вона буває лагідна, ласкава,
А навесні бушує як скажена.
І нам тут треба надвоє гадати:
Чи потече електрика в колгоспи,

Чи й гребля за водою попливе...
Щоб проти — я не проти... Але ж труд
Щоб не пропав».

Доводилося нам,
Тутешнім комуністам, як у кого
Щодня ростити і зміцняти віру,
Свідому віру в те, що наша праця
Не пропаде, що буде все прекрасно,
І що вона, натхненна, в скорім часі
Сторицею окупиться для нас.
— А ось тепер уже до того йдеться, —
Докинув слово інженер. Парторг
Підпер плечем сторожку: — Не даремно
Ми бесіди провадили в колгоспах
І лекції з електрики читали.
З моделлю ГЕС морочились не марно.
Усе пішло на користь. І яка
Велика, справжня радість — працювати
Задля людей, що ти між ними змалку
Отута ріс, що ти живився разом
Тим самим хлібом і водою з ними,
Що бігав хлопцем їхніми стежками,
Учився і мужнів. Що їхні думи,
І почуття, і прагнення, і мрії
Були твоїми. Що на полі бою
Пліч-о-пліч з ними боронив Вітчизну
Грудьми своїми. І яке це повне
Для комуніста щастя — відчувати,
Що кожне слово, сказане тобою,
У кожному людським серці прийнялося
Міцним ростком, і кожному в очах
Воно горить тепер незгасним світлом!
І що за люди в нас тепер! Погляньте, —
Звернувся він до мене. — Подивіться,

Працюють як усі. Уже ж давненько
Сигнал кінчати дано, а вони
Немов не чули...—Тут Лук'ян Петрович,
Всміхнувшись задоволено з-під сивих
Стріхатих брів, живенько підійшов
До сішки з рейкою, узяв з піску
Залізний прут і подзвонив удруге.

13

Робився вечір. На горбах піщаних
Глибокі зморшки тьми позаягали.
На свіжий насип товпились бережні
Горбаті тіні. Сірі кажани,
Оті незграбні літні духи ночі,
Кругами залітаючи над обрій,
Поганили блакить. У гущавині
Шелеснула дрімлюга. Та не встигли
Горішні зорі на воді відбитись,
Як над Сулою на ставних стовпах
Позагорялись нижні, електричні.
Враз на горбах порозбігались зморшки,
Потворні тіні кинулися в зарість,
А кажани попадали на піски,
Понапинались крильцями своїми
І так лежали ні живі, ні мертві.
Ясні вогні веселі обступили
Все будівництво. А маленька зграйка
Через Сулу на Клищенці метнулась
І, наче перші смілі ластівки,
Їм принесла найкращу новину:
А вже весна!

На крутобокий берег
Зіходились робочі. В того заступ,

А в іншого сокира на плечах,
Посвічені до ліхтарів, горіли.
Загомоніли, дивлячись угору:
— Оце так світло! — От де яснота!
— Так само, як і вдень! — Хоч і пшениця
Перебирай для дослідного поля.
— Усе якесь святкове поробилось...
І дерева, і всі обличчя наші.
— Невже ж то хутко ясність отака
І в кожному провулочкові буде? —
Спинилася коло людей бабуся,
Що з-за Сули до Клищенців ішла. —
І в кожній хаті буде? — Тут дівчата
Защебетали їй над самим вухом:
— На кожній вашій стежечці, бабусю,
Світитиме ліхтарик! — Ой, мої ж ви
Зозуленьки... — І буде якнайшвидше.
— Це вже вважати можна, що не буде,
А є, — поправив бородань в брилі.
— І то не тільки світить, — обізвався
Якийсь із ватерпасом у руці, —
Станки-машини крутить, гонить воду.
Корови доїть, зогріває землю
Під парниками. Вівці, й то стриже.
— Додай — дітей колише, — жартома
Перекривила майстра повновида
Весела жінка. Той не розгубився:
— Не висипляєшся? — І всі у сміх...

— Товариші й товаришки! — озвався,
Знімаючи із голови кашкета,
Начальник будівництва. І раптово
Запала тиша. — Від усіх колгоспів
Прийшли бригади на нічну? — окинув

Очима низ і кручу. — Від усіх.
— Тоді гаразд! — Поглянув на бабусю
І осміхнувся: — Оце вона така,
Електрика, на вигляд. Подивіться,
Як хто не бачив може. — Гарна, гарна...
— Нівроку їй... — загономіли знизу
Купки хусток. Парторг підняв угору
Засмаглу руку. — Не така-то й гарна...
Бо це не та ще. Та — велика, сильна —
Іще тече до моря за водою,
І ми її повинні якнайшвидше
У проводи, у діло спрямувати.
— Авжеж, повинні! — Жалко ж мимо себе
Таке добро пускати! — Допоки ж можна?
— Он люди вже давно свої річки
До рук поприбирали. На Уралі...
— На Вінниччині... — Правда, дядьку
Гнате, —
Погодився парторг. — І хоч сьогодні
Райком роботу нашу похвалив,
Проте ми можем, як мені здається,
Ще краще працювати. Так, чи ні?
— А, звісно, можем! — крикнув
бородань. —
Наприклад, ми сьогодні паль забили
Удвоє більше, як учора. Завтра
Ще більше заб'ємо. Наполягти!
І особливо нам, — до чоловіків
Звернувся він. — Не тільки вам, а й нам, —
Озвалась Пріська до дівчат. — Погляньте,
Ще сипати он скільки... — показала
На виїмки у дамбі. — А по-друге,
І ще треба ж буде й закріпити.
Камінням, цементам. Це ж наше діло.

— Усім узятись дружно — от і все, —
З кінця в кінець перекотився гомін.
Тоді парторг: — Усім узятись дружно...
Це правильно! І невелике діло
Таку, як наша, ГЕС побудувати,
І не самі ми це діло робим...
Про наше невеличке будівництво
Піклується уся земля радянська.
Так! Нам Москва дає свої турбіни.
Для жменьки наших сіл — сама Москва!
А Харків — генератори. Граніт
Готують крюківські каменоломи,
А білоруські лісоруби — ліс.
Усім узятись дружно — от і все,
Сказали ви. А що то тєє «все»
В собі містить? — І тут він перед миром
Розкрив те слово, розімкнув, як атом,
І показав нове Посулля наше,
Як на долоні. Слово перейшло
До інженера. Той, мов чародій,
Всю суть, усю красу свого проекту,
Ту світлу душу, замкнену в папері,
На берег перевів, і над Сулою
Заграва греблі осіяла нас.
А я, не в силі більше вже тримати
Своїх видінь в уяві і відчувши,
Як у моєму серці вже співає
Поема про Матвіївку мою,
Почав уголос бурмотати з неї
Рядки достиглі.

Всюди виростили
Могучі руки... Кожному хотілось
Додати щось нове — своє душевне.
Хто Клищенці змальовувати став,

Хто Липове, Кизівер, а якась
Білява галичанка срібний голос,
Немов струмочок, вивела на чисте:
— Зробімо ж так, щоб нам Жовтневі свята
Справляти вже при зорях Комунізму...

А як сті слова проголосила
Небалакуча дівчина, то раптом
Усім здалось, що в кожного вона
У самім серці щойно побувала.
Із уст до уст побігли імена —
Ілліч і Сталін, кожному в очах
Засяяли світлом. Слово соцзмагання
Шугнуло від бригади до бригади
І вже зашелестіло папірцями
В руках у бригадирів. Залунала
Дівоча пісня. Заступи й сокири
До рук нічної зміни перейшли,
І вже в грузькому видному річищі
Гриміли баби, знову майоріли
На острові косинки і хустки,
І палі оформлялися на греблю,
І простий насип дамбою ставав,
І, притаївши подих, хвилюваласьь
Зраділа і здивована Сула.
Так он куди за наших днів сягнути
Намірилася ти! Так он якої
Ніколи ще нечуваної слави
Здобути захотілося тобі!

Тут остаточно розумом збагнув я.
Що сталося тоді, коли порожній
Сосновій халабуді дав наймення
Контори будівництва інженер,

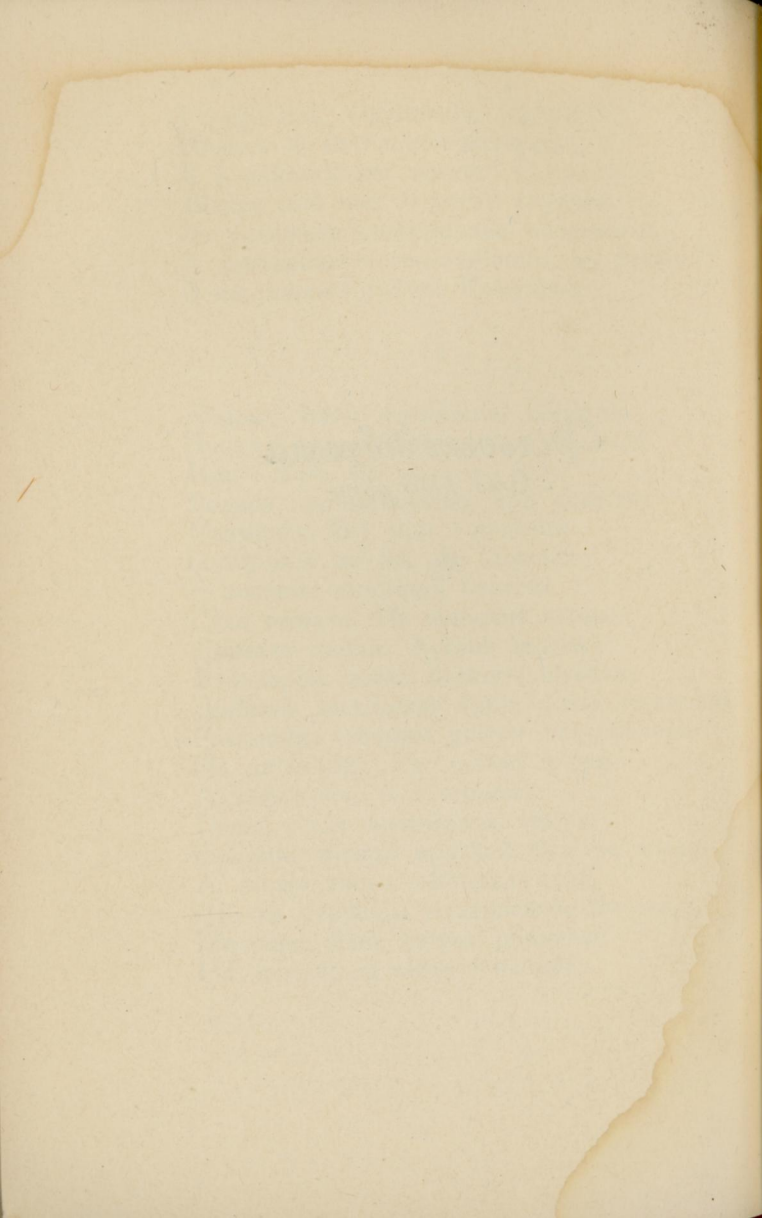
І нащо він, подумавши, удруге
Назвав її метеликом-поденком.
Я в найглухішій закутку Посулля
Відчув свій час. Я уявки побачив,
Як робиться сьогоднішнє вчорашнім,
А завтрашнє — сьогоднішнім, як хутко
В нас парості пускає Комунізм.

14

Додому йшли матвіївські бригади
Понад Сулою. Поруч мене Пріська,
Іван і Віра. Всі розмови наші
Велися про майбутню, про чудесну
Матвіївку. Всі мрії і видіння
Горнулися до неї. За лозою,
У точених камінних берегах
Сула співала. На широких сходах
Дрімала хвиля. Лугові дерева
Бульваром понад берегом шуміли.
Дрібний засульний крин, бліді тюльпани
Розкішним повним цвітом красувались
На квітниках. Не лозяні плоти,
А мармурові білі огорожі
Із-під гілля вишневого леліли.
Вечірній місяць круглий був не місяць,
А порцелянова ліхтарна куля,
Що на стрункім матвіївськім бульварі
Молочне рівне світло розливає
На деревá, на квіти і на нас...

Орізьські дівчата
Літо 1946 року

?

Сонце зайшло,
А від заходу, наче від жару,
Так і пашисть...
Навіть вечір, виходячи з яру

І прислухаючись,
Як голоснішає в полі
Гомін бригад,
Що додому рушають поволі,

Як дерев'яні громи возові
Через силу,
Порозлягавшись на хмарах
Узвозного пилу,

Торохкотять на безвогку жару,
На посуху, —
Вечір — і то вже не в силі
Звести свого духу.

Ось по крутих
 Із камінними ребрами схилах
 Збігло, не збігло —
 Злетіло у яр, як на крилах.

Сім молоденьких дівчат.
 Стрункостанні, вродливі,
 Пилом припалі,
 Немов перепілочки сиві.

Рядом ідуть,
 Несучи за плечима на сапах
 Молодики,
 Позавивані в свекляний запах,

Кошки білі, скрипучі
 З вечірньою млою,
 І глеки,
 Майже ущерть поналивані
 Денної спеки.

Тільки чомусь
 Не провадять полільниці пізні
 Ані веселого сміху,
 Ні буйної пісні.

Загомонять, перестануть,
 Помовчать,
 І знову
 Чують вухаті обриви
 Дівочу розмову.

— Всі говорили,
Дозвольте й мені наостанку
Слово сказати, —
Окинувши поглядом ланку,

Мовила стиха
Середня, русява,
З пухкою,
Ніби з волоття достигнутого проса,
Косою.

— Правда, що вклали ми в землю
Всі сили й уміння,
Світле в нас око за себе
І чисте сумління.

Накриво слова не скаже
Ніхто вже на ланку,
Скоса ніхто не погляне
На нашу ділянку.

— З заздрощів може котора...
Та хай їй морока.
Хай скрекотить
На своєму кілочку сорока. —

Подрузі в речі зайшла
Якась ласа до жарту,
І спохватилась:
— Пробач за перібивку, Марто!

— Що ти, Оришко... І правда,
Ще є в нас недбалі, —

Мовила Марта
І слово вела своє далі:

— Не полінились ми в землю,
І так-то багату,
Ні сільвініту закласти.
Ні суперфосфату.

Скільки калійної солі
Ми винесли в поле!
Попелу, гною, посліду!..
Напевно, ніколи

Не відчувала земля ще
Подібної ситі.
Наче муку на густому
Просіяли ситі.

Ще й вечорами на курси
Зимою ходили,
Ще й будувалися наново...
Де в нас ті сили,

Де ті й уміння взялися
До всякого діла!
Кожна ж із нас по війні
На все серце хотіла,

Щоб розбуяла ще дужче
Та слава колгоспів,
Щоб на весь світ розлунався
Наш радісний поспів.

Вчасно посіяли,
Прошарували упору,

Попроривали,—
Пішли наші плеканці вгору.

— Мов кучерявая м'ята,
Запахла нам свекла,
Рутяну кинула тінь, —
Осміхнулася Векла,

Найговіркіша з дівчат,
Бистроока синиця,
Ловко струснувши долонею
Пил із спідниці.

— Правда, що рутяну,
Дійсно — запахла, як м'ята,
Тільки не тішмося довго
Здобутим, дівчата.

Легко топтати
Вчорашні стежки та доріжки...
Треба і в завтрашнє
Нам зазирнути. Хоч трішки.

Поки що кожний листочок
До сонця сміється,
Тільки чомусь мені дуже
І дуже здається,

Що не така вже сьогодні, —
Можливо, котора
Спостерегла, —
Не така, як була ще учора

Тая веселість у них... —
І до чистого неба

Звівши заімлені очі,
Промовила: — Треба...

— Треба дощу! —
Ніби змовившись,
Одноголосно
Перехопили їй подруги думку
І млосно

Глянули вгору. А там,
У ряхтливому колі,
Мов кремінцями іскристими
Всипанім полі

Тільки будяччя сузір коренилось
Та строго
З півдня на північ
Куріла Чумацька дорога...

Ані хмарини...
І враз од небесної карти
Знов повернулись
Дівчачі обличчя до Марти.

— Що ж я скажу вам на це? —
Обізвалася знову
Їх ланкова:
— Пам'ятаєте, як я Хрущову

Слово своє,
Тобто наше усіхнє,
Давала,
Як я на зборах
Під стягом тоді обіцяла

Тисячу з га?..—
І замовкла.
Мовчали й дівчата,
Миттю збагнувши,
Яка то нарада почата.

4

Тіні жарі пропливали
По зморхлій блакиті,
Кублилась, квокчучи, тьма
У гарячому житті.

На низині,
Голубим припадаючи пилом,
Уочевидьки кошлатився
Виковий килим.

Пасіка мгліла з гори,
Мов далека слобідка...
Медом запахло...
А он і бригадна повітка,

Ось і цегельня, і гребля, і став,
Та дівчата
Навіть очей не звели
До ясного свічада.

Раптом зачмихав
У темнім побічнім узвозі
І прогурчав мимо ланки
По сонній дорозі,

Жарко дихнувши на неї
Бензиновим духом,

Стомлений трактор,
Оброслий чорноземним пухом.

5

— Треба! —
Притиснула Марта на слові,
Як трохи
Гуркіт притих
І під кручу звернула з дороги

Хмара пилюки.
— Повторюю: зараз би треба,
Так, як ніколи, вологи для нас,
Але з неба

Хутко не буде її...
— Та невже ж то не бути
Скоро дощеві,
Як де-де подейкують люди? —

Векла зітхнула,
Зиркнувши в наповнені млою
Мартині очі.
А Марта, повівши рукою

Пзпереду подруг, промовила:
— Гляньте на зорі.
Як вони кволо мигтять на сьогодні...
Мов хворі...

Правда ж, якісь незвичайні?
Кожнісінька — млява.
Навіть на колір
Яку не візьми — зеленява...

На недостиглу похожа якусь
Ягодину...

То на жарку,
На тривалу, дівчата, годину.

Знову ж і з сонячним диском...

Навзаході нині
Дуже підхожий він був
До довгастої дині.

Хмари — купчасті,
Надвечір зникають.
Холодні
Росяні ночі...
Усі ці прикмети народні

Метеорологи стверджують.
Ми вже у колі
Антициклону,
І ждати дощу нам доволі.

Спеки такої ще з тиждень —
І все наше діло
Із пилюгою, вважаймо собі,
Полетіло.

А чи до цього ми можемо
Ставитись нині
Так собі, байдуже?
В час, коли нашої країні

Якнайхуткіше потрібно
Звестися на ноги,
Відбудуватись і далі
На повную змогу

До Комунізму,
До щастя свого простувати!
Ні! Не такої ми вдачі!
Не нам відступати!

— Значить, напевно — посуха? —
Зіткнули дівчата.
— Що ж нам робити теперечки?
— З чого почати?

— Що нам робити, питаєте ви,
При посусі? —
Марта до них, зупинившись. —
По-перше, на дусі

Нам, комсомолкам, не слід упадати,
По-друге,
Маємо винайти способу
Проти посухи.

— Як же ти винайдеш?
— Можна було б дощувати...
— Чом би ж не можна? Аж смішно...
Та де ж агрегати?

Не залишили ж
Ні смоку, ні труб, ані кишки
Чортові німці. —
Розіскрились очі в Оришки.

— Як же ми будемо, Марто,
Тепер дощувати?
Чи не відерцями воду
З Орільки таскати?

-- Знаю, вода не близька,
Хоч не так-то й далека...
Тільки ж нових агрегатів
Не ждатиме спека...

Будуть невдовзі нові,
Але ж зараз немає...
Та врятувати врожай
Ми повинні! Країна чекає!

— Звісно, чекає!
— Аякже, повинні!
— А звісно!
— Можна й руками.
— І бочками, поки не пізно!

— Ні, я інакше надумала
Все це зробити,
Щоб не носити води
І в бочках не возити.

— Як же? — Кажи! — Говори!
— А простіше простого:
Риємо яму.
Водоймище робим.
До нього

Просто від річки
Риштуємо схилистий жолоб.
Нам допоможуть...
Сам тесля колгоспівський —
Голуб.

На крутобокому березі
Станем рядами.

Річка Орілька — під нами,
А жолоб — над нами.

З річки у жолоб
Відерця ідуть — не схитнуться,
З жолоба в річку —
Хитаються, дрібно сміються...

Буде дзюрчати
По жолобу наша Орілька,
Буде влучати
В водоймище срібная стрілка.

Буде вода в поливалки
Щораз набиратись,
Дощиком буде
На наші грядки проливатись...

Мов зачаровані,
Слухають Марту дівчата...
Он яке діло!
Так он як почате кінчати!

6

Тут ланкову свою
Ланка на руки хапає,
З співами й гуками
Вгору її підкидає:

— Ой, ти ж вигадниця наша,
Найстарша сестриця!
Наша привідниця сміла,
Гартована криця!

Сім нас у ланці,
Мов кольорів сім у веселці...
Ти ж найгарніша між нас, —
Посередині, в серці!

Візьмемо в руки відерка
І разом з тобою
Станем на кручі високій
Ясною дугою!

Будемо в неї
Водиці собі позичати,
Будем на славу собі
Буряки поливати!

Будуть рости-виповнятись вони
Ціле літо,
Будуть головами цукру
З-під листя біліти!

Візьмемо тисячу!
Чесно додержимо слова!
Слово дівчаче — родюче,
Зерно — не полова!

Нас не скорила війна —
Не підбити їй посусі!
Плекані всі ми
В радянському вільному дусі!

Буде по Києву
Слава орільська гуляти.
Буде в Москві,
У Кремлі наша пісня лунати!

Наша ти сонячна,
Наша цукрова, прекрасна,
Будь же здорова і сміла,
Багата і щасна!

Хай нас у праці
Наслідує кожна дівчина!
Хай нас у пісні прославить
Співець наш Тичина!

Зараз же йдімо
Всі ланки на це підмовляти!
Після вечері виходьмо
Басейна копати!

— Годі вже, годі!
Пускайте на землю, сестриці.
Часу не гаймо, —
Години крилаті, як птиці...

7

І до села поспішають,
Веселі та скорі.

Зорі на сапах...
І очі у кожної — зорі.

ЗМІСТ

	Стор.
Матвіївка над Сулою	3
Орільські дівчата	51

Техредактор Л. Манкіна

Коректор В. Вороніка

І. Вирган. Матвеевка на Суле. Поэмы.
(На украинском языке).

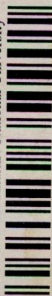
БЦ 40461. Здано до набору 6/VII-49 р. Підписано до
друку 28/IX 1949 р. Обл. арк. 2,75. Друк. арк. 2¹/₈.
Формат 70×92¹/₃₂. Тираж 5000. Зам. № 4.1321.
Ціна 2 карб. 75 коп.

Харківська Обл. Поліграф. ф-ка, Сумська, 13.

2 карб. 75 коп.

усл 1

V.N. Karazin Kharkiv National University

00449703

1